

Vlaams
Parlement

stuk **742** (2010-2011) – Nr. 1
ingediend op 26 oktober 2010 (2010-2011)

Gedachtewisseling

over het dossier ‘Binnen(ste)buiten. Rechtswaarborgen
voor minderjarigen in detentie doorgelicht’

Verslag

namens de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid,
Gezin en Armoedebeleid
uitgebracht door mevrouw Katrien Schryvers

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Tom Dehaene.

Vaste leden:

de heer Tom Dehaene, de dames Cindy Franssen, Vera Jans, Katrien Schryvers;
mevrouw Marijke Dillen, de heren Felix Strackx, Erik Tack;
de heer Peter Gysbrechts, mevrouw Vera Van der Borght;
de heer John Crombez, mevrouw Mia De Vits;
de dames Lies Jans, Helga Stevens;
mevrouw Ulla Werbrouck;
mevrouw Mieke Vogels.

Plaatsvervangers:

de dames Sonja Claes, Griet Coppé, Kathleen Helsen, Tinne Rombouts;
de dames Gerda Van Steenberge, Linda Vissers, de heer Wim Wienen;
de dames Gwenny De Vroe, Lydia Peeters;
mevrouw Else De Wachter, de heer Bart Van Malderen;
de dames Danielle Godderis-T'Jonck, Goedele Vermeiren;
de heer Jurgen Verstrepen;
de heer Bart Caron.

INHOUD

I.	Uiteenzetting door de heer Bruno Vanobbergen, kinderrechtencommissaris	4
1.	Situering.....	4
2.	Methodologie	4
II.	Uiteenzetting door de dames Marjan Rom en Leen Ackaert, onderzoekers van het KRC	5
1.	Administratie en onthaal	5
2.	Omkadering en tijdsbesteding	6
2.1.	Activiteiten	6
2.2.	Onderwijs.....	7
2.3.	Sport en vrije tijd	8
3.	Contact met de buitenwereld – bezoek	9
4.	Rechtsbijstand	10
5.	Inspraak en klachtrecht	10
6.	Inspectie, supervisie en monitoring.....	12
7.	Samenvatting.....	13
III.	Vragen van de leden	13
	Gebruikte afkortingen	16

Op 12 oktober 2010 hield de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebeleid een gedachtewisseling met het Kinderrechtencommissariaat over het dossier ‘Binnen(ste)buiten. Rechtswaarborgen voor minderjarigen in detentie doorgelicht’. Gehoord werden de heer Bruno Vanobbergen, kinderrechtencommissaris en de dames Marjan Rom en Leen Ackaert, onderzoekers van het Kinderrechtencommissariaat. Het dossier is terug te vinden op de website van het Kinderrechtencommissariaat, www.kinderrechtencommissariaat.be, onder de rubriek Publicaties van het Kinderrechtencommissariaat.

I. UITEENZETTING DOOR DE HEER BRUNO VANOBBERGEN, KINDERRECHTENCOMMISSARIS

1. Situering

De heer *Bruno Vanobbergen* ziet deze gedachtewisseling, het actualiteitsdebat van 9 juni 2010 (*Hand. Vl. Parl.* 2009-10, nr. 37) en de instelling van de Commissie Jeugdzorg, als tekenen dat het Vlaams Parlement bezorgd is om het welzijn en de rechten van alle kinderen en jongeren in Vlaanderen. Het dossier bekijkt hoe het gesteld is met de rechten van minderjarigen in de jeugdgevangenissen en de gesloten instellingen, of België en Vlaanderen voldoen aan de internationale regels voor detentie van minderjarigen, en wat er gebeurt achter de muren. Het handelt ook over hoe jongeren zelf hun vrijheidsberoving beleven.

Het dossier is gegroeid vanuit een zorg over het stijgende aantal detentieplaatsen, de toenomen variatie aan detentieplaatsen en het gebrek aan formele rechtswaarborgen voor de minderjarigen in detentie. Afhankelijk van waar er plaats is, verblijft een jongere in een gemeenschapsinstelling of in een federaal detentiecentrum. Afhankelijk van waar hij verblijft, zijn zijn rechten anders ingevuld en liggen ze al dan niet wettelijk vast.

De variatie aan detentieplaatsen is historisch gezien niet nieuw. Het stijgende aantal detentieplaatsen en de toename in variatie aan rechtswaarborgen is wel nieuw te noemen. Tot vóór 2002 kende België alleen maar de gesloten afdelingen van de gemeenschapsinstellingen. De eerste jeugdgevangenis, De Grubbe, werd in 2002 opgericht. Daarna kwamen nog twee jeugdgevangenissen voor de uithandengegeven jongeren. Binnenkort komt er nog een nieuwe jeugdgevangenis met 120 plaatsen in Achêne en breidt de eerste jeugdgevangenis uit tot 126 plaatsen.

Het Kinderrechtencommissariaat ziet het als zijn taak om het maatschappelijke debat over de variatie aan rechtswaarborgen aan te wakkeren. Het pleit voor duidelijke rechtswaarborgen die de rechten van kinderen en jongeren, zoals geformuleerd in het Kinderrechtenverdrag, respecteren.

2. Methodologie

Het dossier is vanuit de rechten van de jongere en het kind opgebouwd. Elk hoofdstuk begint met internationale vereisten. Wat zegt bijvoorbeeld de Raad van Europa, het Comité voor de Rechten van het Kind in Genève of het Kinderrechtenverdrag over het recht op juridische bijstand, het klachtrecht, het recht op informatie, onderwijs, gezondheidszorg, contact met ouders enzovoort. Vervolgens wordt nagegaan hoe die vereisten zijn vertaald naar bijvoorbeeld wetten, decreten, besluiten van de Vlaamse Regering, ministeriële circulaire, samenwerkingsakkoorden enzovoort.

Tot slot komen de directie en vanzelfsprekend ook de jongeren zelf aan het woord. Zowel de ervaringen van jongeren in de gemeenschapsinstellingen als de ervaringen van de zogenaamde Everbergjongeren komen aan bod. Het KRC heeft ook de gevangenis van Tonge-

ren bezocht, maar daar geen gesprekken gevoerd met jongeren omdat die gevangenis pas open was toen de eerste gesprekken werden gevoerd.

Tijdens deze uiteenzetting presenteert het KRC een selectie uit het dossier. Daarbij belicht het vooral die belevingen, werkwijzen en interne regelgeving die de behoefte aan geëxpliciteerde rechtswaarborgen het duidelijkst illustreren.

Achtereenvolgens komen volgende knelpunten aan bod: het onthaal, de omkadering, tijdsbesteding van jongeren in detentie, hun recht op onderwijs, hun recht op bezoek, de wijze waarop rechtsbijstand, klachtrecht en inspraak geregeld zijn en de vereisten voor inspectie, supervisie en monitoring.

In een persmededeling van 22 september 2010 hebben de ministers Smet en Vandeurzen al toegezegd problemen over onderwijs en inspectie aan te pakken. Toch zal het KRC ze nog eens toelichten. Dit in de hoop dat het Vlaams Parlement de realisatie van de plannen mee volgt.

Het was een bewuste keuze om enkel in te zoomen op de rechtspositie van minderjarigen in detentie en niet op het fenomeen van jeugddelinquentie in zijn geheel.

II. UITEENZETTING DOOR DE DAMES MARJAN ROM EN LEEN ACKAERT, ONDERZOEKERS VAN HET KRC

1. Administratie en onthaal

Mevrouw *Marjan Rom* en mevrouw *Leen Ackaert* lichten samen het dossier toe, te beginnen met het onthaal. Mevrouw Marjan Rom geeft telkens uitleg bij de internationale standaard en gaat in op de nationale vertaling ervan, terwijl mevrouw Leen Ackaert de praktijk duidt en beleidsaanbevelingen geeft.

Bij opname moeten de jongeren informatie krijgen over de werking van de instelling, en over hun rechten en plichten. Ze moeten weten waar ze een klacht kunnen indienen en rechtsbijstand vinden. Dat gebeurt allemaal in een voor hen begrijpelijke taal. Zo snel mogelijk wordt alle relevante informatie verzameld voor het psychologisch, sociaal en medisch verslag. Alle factoren die bepalend zijn voor het zorgniveau, het veiligheidsniveau en het opleidingsniveau waaraan de minderjarige behoefte heeft, komen in die verslagen. Zo kan het gepaste programma voor de jongere opgesteld worden. Internationale standaarden schrijven voor dat afzondering hetzij als tuchtmaatregel, hetzij als afkoelingsmaatregel, enkel in uitzonderlijke omstandigheden mag worden opgelegd.

Een volgend aspect is hoe de internationale normen over onthaal internrechtelijk omgezet zijn. De regelgeving van Everberg komt tegemoet aan de meeste internationale verplichtingen. Voor de gemeenschapsinstellingen geldt de algemene verplichting uit het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp om informatie in een begrijpelijke taal te geven aan de jongeren. Daarnaast gelden voor de gemeenschapsinstellingen de huisregels. Dat is een soort huishoudelijk reglement. Anders dan het geval is voor Everberg is dat interne document nooit openbaar gemaakt. Het grote publiek heeft geen zicht op het functioneren van de instellingen. Jongeren die in gemeenschapsinstellingen terecht kunnen, anders dan jongeren in Everberg, moeilijk inschatten wat hen te wachten staat. Het huishoudelijke reglement van Everberg is gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad en te vinden op internet. In de nationale regels is ten slotte nog bepaald dat de consultants alle nuttige gegevens aan de instelling moeten doorspelen.

In de praktijk probeert elke instelling het recht op informatie van de jongere te respecteren. Er zijn onthaalbrochures, soms ook met pictogrammen. Soms wordt zelfs nagegaan of de jongeren begrepen hebben wat er in de brochure staat. Anderzijds start elke

instelling een opname van een jongere met een periode van afzondering. In de ene instelling verblijft de jongere een halve dag afgezonderd op zijn kamer. Daarna vervoeft hij de gewone leefgroep. In de andere instelling start het onthaal met een tweetal uren cel om daarna naar een onthaalleefgroep te gaan.

Het verblijf in de onthaalleefgroep verloopt in fases. In de eerste fase leven de jongeren in afzondering op hun kamer. In de laatste fase participeren ze aan het groepsgebeuren. Naargelang de instelling varieert de duur van de fases. Soms duurt elke afzonderlijke fase vier dagen. Soms is de duur afhankelijk van de houding van de jongere. Gedraagt de jongere zich niet, dan kan een fase langer duren of kan hij naar een eerdere fase teruggestuurd worden.

Veel jongeren vinden de onthaalleefgroep zwaar. Een jongere zegt: “Je blijft ongeveer een maand in onthaal. ’t Is de strengste leefgroep. Ze laten je niet met rust. Zit je niet op je kamer, dan kijken ze toe op alles wat je doet.”. Vooral de eerste fase, de fase van afzondering, valt hen zwaar. Ze moeten continu op hun kamer zitten. Ze omschrijven de periode van afzondering als “een beetje doodgaan, breken of zot worden”. Ze voelen zich heel alleen. Sommige jongeren kunnen niet naar buiten voor frisse lucht, zelfs geen uurtje.

Een meisje zei: “Ze zijn vriendelijk maar je voelt je in de eerste fase heel alleen. Je gaat dan een beetje dood. Ik ben nooit in de buitenlucht geweest.”.

Jongeren die voor een tweede of een derde keer in de instelling aankomen, weten wat hen te wachten staat. Een jongen vertelde: “De eerste keer was het onthaal niet goed. Ik was erg kwaad. De politie had me uitgedaagd. Ik heb mijn fases opnieuw moeten doen. Ook de tweede keer was slecht. De derde keer ging het wel goed.”.

Na de fase van afzondering komen de fases van integratie in de onthaalleefgroep. Jongeren mogen bijvoorbeeld samen eten, meer dan drie sigaretten roken en ’s avonds televisiekijken. Onderwijs en buitenactiviteiten zijn er in de onthaalleefgroep niet.

De getuigenissen van de jongeren stroken weinig met datgene wat internationale standaarden vooropstellen. In het licht van internationale regelgeving kan een a-prioritoepassing van afzondering niet. Kleinere onthaalleefgroepen waar de jongeren van meet af aan meedoen aan onderwijs- en vrijetijdsactiviteiten en waar ze alleen maar uitzonderlijk afgezonderd worden, kunnen een heuse verbetering betekenen. Wat het recht op informatie betreft, pleit het KRC voor een grotere openbaarheid van de informatie. Jongeren, ouders en andere verantwoordelijken moeten kunnen inschatten wat de jongere te wachten staat.

2. Omkadering en tijdsbesteding

2.1. Activiteiten

Wat de omkadering en tijdsbesteding betreffen, stellen internationale vereisten duidelijk dat jongeren in detentie recht hebben op zinvolle activiteiten, die hun welzijn en zelfrespect bevorderen en in stand houden, hun verantwoordelijkheid aanscherpen en vaardigheden bijbrengen zodat ze zich volwaardig kunnen re-integreren. De jongeren worden aangemoedigd om mee te doen met de activiteiten. Ook in het weekend of in de vakantie moeten er activiteiten zijn. De jongeren brengen het liefst zoveel mogelijk tijd, acht uur bijvoorbeeld, buiten hun slaapvertrekken door. De omgeving, de familie van de jongere, wordt best zoveel mogelijk betrokken bij de samenstelling van het programma.

Van die internationale normen is weinig terug te vinden in de Belgische en Vlaamse regelgeving. In de formele regelingen over de gemeenschapsinstellingen staat er niets over het programma en de inhoud van de activiteiten. Ook voor de jeugdgevangenen worden

enkel wat randvoorwaarden opgesomd. De precieze inhoud van de activiteiten en het programma worden niet vermeld.

In de praktijk getuigen jongeren over een strak dagprogramma dat zich vooral afspeelt buiten de kamermuren. Ze staan op vaste uren op. Ze vervullen taken, ontbijten, gaan naar de les, hebben vaste rookpauzes, vaste vrije tijd en ontspanningsmomenten, vaste kamermomenten.

Wel verschilt naargelang de leefgroep het aantal uren dat ze buiten hun slaapkamer doorbrengen. De meeste jongeren in de gemeenschapsinstellingen besteden minstens acht uur buiten hun kamer. Jongeren in de onthaalleefgroep of jongeren die specifieke programma's volgen, getuigen van vele uren op de kamer. "Om 8.30 uur staan we op, eten we, en daarna gaan we weer naar onze kamer. Als je een beloningsmoment hebt, dan krijg je een mp3 mee op je kamer. Het verschilt naargelang de fase waarin je zit. Ik zit in de behandelunit. Ofwel mag je tv-kijken of sporten als er genoeg begeleiders zijn, ofwel mag je naar school of mag je naar huis en moet je een keer in de maand naar hier komen. In de namiddag zit je na het eten ook op je kamer, want de shift verandert dan. Van 14.30 tot 16.30 uur kijken we naar een film. Daarna weer op je kamer tot het avondeten. Na het eten en de afwas zijn we verplicht om naar het nieuws te kijken. Dan weer een half uur op je kamer. Om 20 uur kunnen we pingpongen en poolen."

Sommige jongeren zijn tevreden met een strak schema. Ze hebben behoefte aan structuur en vertellen dat ze die in de gemeenschapsinstelling vinden. Andere jongeren spreken dan weer over overprogrammering. De strakke structuur brengt ze weinig bij. Ze wachten gewoon hun tijd af.

Een jongere vertelt: "Aan de ene kant wil ik hier weg. Ik zit hier al vijf maanden en heb niemand iets misdaan. Aan de andere kant heb ik er ook vrede mee genomen en vind ik het ook goed dat ik hier zit. Ik lees hier veel. Ik kook. Er is structuur. Hier kan ik een regelmatig leven opbouwen."

Zoals eerder gezegd is een bijsturing van de onthaalfases nodig. Maar ook andere specifieke programma's dienen bijgeschaafd te worden. Jongeren getuigen over vele kamermomenten. In het licht van de internationale regelgeving wordt hun recht op onderwijs, recreatie en lichaamsbeweging te weinig gerespecteerd.

2.2. Onderwijs

Het Kinderrechtenverdrag verplicht elke staat om elk kind het recht op gratis onderwijs te waarborgen en om regelmatig schoolbezoek aan te moedigen. Ook de jongere in detentie heeft het recht of wordt verplicht om onderwijs te volgen.

Internationale normen raden een goede samenwerking tussen ministeries en departementen aan om een onderwijsachterstand te vermijden. Het liefst lopen de jongeren school buiten de inrichting of volgen ze programma's die garanderen dat ze na hun vrijlating hun scholing kunnen voortzetten. Volgt de jongere onderwijs in de instelling, dan moet dat onder toezicht van een externe instantie gebeuren.

In Vlaanderen is er een besluit dat het recht op onderwijs in gemeenschapsinstellingen regelt. Zo proberen de instellingen een zo individueel mogelijk aanbod te geven dat aansluit bij de richting die de jongere volgde. Per week volgt de jongere 28 lessen van 50 minuten waarin hij algemene en praktische vorming krijgt. Eén keer per jaar controleert het Departement Onderwijs het peil van het onderwijs. Voor de jeugdgevangenis zijn er weinig specifieke regels over onderwijs.

In de praktijk is het Departement Onderwijs nog nooit langsgeweest. De context waarin de instellingen onderwijs moeten organiseren is zeer specifiek. Tussen de jongeren is er een grote variatie aan leeftijd en onderwijsniveau. Ook verandert de samenstelling van de klas snel. Op twee maanden tijd zijn er al behoorlijk wat jongeren vertrokken en nieuwe jongeren aangekomen.

De jeugdgevangenis biedt vooral algemene vakken aan. Het aantal uren onderwijs is erg beperkt. In de gemeenschapsinstellingen krijgen de jongeren in de voormiddag theorie en in de namiddag beroepsopleidingen. Als dat mogelijk is, wordt contact gezocht met de school van de jongere. Ondanks dat aanbod kan niet elke jongere op onderwijs rekenen. Zo krijgen jongeren die specifieke programma's volgen, pas na een bepaalde tijd een hele dag les. Jongeren in de onthaalleefgroep krijgen sowieso geen les.

Een jongere zegt: "Wat ik hier goed vind? Ik vind het goed dat we les krijgen. We hebben wel pas les als we doorschuiven naar de leefgroep. In onthaal is er geen les. Je kunt elektriciteit, bouw, tuinbouw en gewone les volgen."

Voor de meeste jongeren gaat de vergelijking tussen het onderwijs in hun instelling en hun echte school niet op. Vooral het verschil in niveau valt ze op. Twee jongeren vertellen: "We krijgen een uur les in de voormiddag en een uur in de namiddag. We zitten dan met alle negen gasten samen. Meestal is het niveau zesde leerjaar. Sommigen van de groep kunnen niet lezen en schrijven."

Het recht op onderwijs van de jongeren in detentie verdient een duwtje in de rug. Het KRC pleit voor een jaarlijkse controle door het Departement Onderwijs, zoals de interne regelgeving voorschrijft. Samen met het Departement Onderwijs kunnen de instellingen nagaan hoe ze het best het recht op onderwijs aan 'alle' jongeren kunnen garanderen. De diversiteit van de jongeren maakt de inbreng van onderwijsexpertise nodig. Sommige jongeren kennen geen Nederlands of hebben amper onderwijs gekregen. Andere jongeren missen dan weer een hoger onderwijsniveau.

2.3. Sport en vrije tijd

Internationale regels geven aan elk kind het recht op rust en vrije tijd, op spel en recreatie en op deelname aan het culturele en artistieke leven, passend bij zijn leeftijd. Jongeren in detentie hebben recht op minstens twee uur vrije tijd per dag, waarvan minstens een uur in de openlucht, voor zover het weer dat toelaat. In die twee uur worden bewegings- en ontspanningsmogelijkheden aangeboden.

Concrete informatie over hoe het recht op vrije tijd in de gemeenschapsinstellingen vorm krijgt, ontbreekt. Wel is het zo dat sport deel uitmaakt van het onderwijspakket. Voor de jeugdgevangenis garandeert een artikel in het huishoudelijk reglement het recht op minstens een uur buitenactiviteit.

In de praktijk kunnen de meeste jongeren in de week en in het weekend sporten, lezen, gezelschapsspelletjes spelen, tekenen of met de playstation spelen. Ook samen koken is voor sommige jongeren een leuke activiteit.

Een jongere vertelt: "Ik vind het goed dat er hier veel sport en ontspanning is. Zo blijf je in conditie.". Een andere jongere zegt: "Toen het vorige week zondag in de voormiddag sneeuwde, hebben we hier op de binnenkoer een sneeuwman gemaakt."

Wel zijn er verschillen tussen de instellingen. Niet elke instelling beschikt over dezelfde accommodatie. Sommige leefgroepen kunnen structureel niet op een uur vrije tijd in openlucht rekenen. Jongeren in de onthaalleefgroep mogen niet naar buiten of meedoen met sportactiviteiten. Als alternatief lezen ze veel.

Voor jongeren in de jeugdgevangenis is het recht op minstens een uur buitenactiviteit formeel geregeld. Voor jongeren in de gemeenschapsinstellingen niet. Een formalisering van bijvoorbeeld het recht op minstens een uur buitenactiviteit is nodig, en dit in alle detentiefases of leefgroepen.

3. Contact met de buitenwereld – bezoek

De Raad van Europa zegt dat het bezoekreht zich niet mag beperken tot familie. Ook belangrijke anderen moeten op bezoek kunnen komen. Het bezoek wordt zo georganiseerd dat een normale gezinsband mogelijk is en de privacy gerespecteerd blijft. Om de bezoeken te vergemakkelijken, wordt de jongere zo dicht mogelijk bij zijn woonplaats geplaatst. In principe kan de jongere minstens één keer per week bezoek krijgen.

Het principe van recht op contact met de familie is wettelijk geregeld. Elke jongeren heeft recht op contact met de familie, behalve als de jeugdrechter dat verbiedt. Voor contact met vrienden en kennissen moet de rechter toestemming geven.

Voor de jeugdgevangenis is er een formele regelgeving. Voor de gemeenschapsinstellingen is er geen gedetailleerde formele omschrijving. Enkel in zeer algemene termen spreekt het huisreglement over het recht op bezoek.

Ondanks de weinig specifiek uitgewerkte regelgeving kunnen de jongeren in de gemeenschapsinstellingen in de praktijk op drie bezoekmomenten rekenen. Jongeren weten soms tot op de minuut wanneer ze bezoek mogen krijgen. Een jongere getuigt: “Drie keer per week krijg ik bezoek voor een uurtje. Zaterdag van 17 tot 18 uur. Maandag van 13.30 tot 14.30 en donderdag van 13.30 tot 14.30.”. Niet elke jongere krijgt drie keer per week bezoek. Soms omdat hij geen bezoek wil, in andere gevallen is de ouder te kwaad. Het gebeurt ook dat er helemaal niemand is die op bezoek komt.

Anderzijds beperkt de instelling zelf soms de bezoekmogelijkheden van de jongeren. Zeker in één instelling wordt de bezoeker verwittigd dat hij maar één keer per week mag langskomen. Ook gebeurt het dat jongeren minder bezoeken hebben, doordat ze een bijzonder programma moeten volgen. Een jongere vertelt: “Pas in fase 2 heb je twee uur bezoek. In fase 1 is dat één uur. Ze doen dat omdat ze vinden dat je moet nadenken. Zes weken time-out is veel te lang.”.

In sommige instellingen mag het bezoek spullen voor de jongere meebrengen. In andere is dat verboden. Willen jongeren bezoek van hun vrienden dan moeten ze dat aan de jeugdrechter vragen. Een jongere getuigt: “Ik heb geen contact met mijn familie. Na drie maanden is mijn vriendin wel op bezoek geweest. Je moet daarvoor een aanvraag doen. Het duurde lang omdat mijn vriendin hier gekend is. Ze heeft hier ook gezeten.”.

Het recht op contact is wettelijk geregeld, toch liggen het aantal bezoeken en de beperkingen ervan enkel voor de jongeren in de jeugdgevangenis formeel vast. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt om een formalisering van het recht op bezoek. Een tweede of een derde bezoek per week van dezelfde ouder moet mogelijk zijn. Bezoekers moeten spullen voor de jongere kunnen meebrengen. Een vlottere regeling voor het bezoek van belangrijke anderen, zoals vrienden, is wenselijk. Dit houdt ook in dat de bezoekers er vlot met het openbaar vervoer geraken, zowel tijdens de week als tijdens het weekend. Een onderzoek leert dat dat nu allerm minst het geval is. Daarnaast moet er ook aandacht zijn voor het tijdstip van de bezoekmomenten. Het is wenselijk om meer rekening te houden met de werkuren van de ouders en ook 's avonds bezoek toe te staan.

4. Rechtsbijstand

Als kinderen van hun vrijheid beroofd worden, moeten ze volgens het Kinderrechtenverdrag zonder uitstel kunnen rekenen op juridische bijstand. Ook het Europees Hof spreekt van het recht op een raadsman. Deze bijstand is kosteloos. Jongeren moeten onbeperkt contact kunnen hebben met hun raadsman. Heel uitzonderlijk en bij wet omschreven kan dat contact beperkt worden.

De Belgische Grondwet verzekert het recht op juridische bijstand. Heeft de jongere geen eigen advocaat, dan krijgt hij een pro-Deoadvocaat. Naast juridische bijstand garandeert de interne regelgeving, namelijk het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp aan de jongeren ook recht op bijstand van een vertrouwenspersoon.

Voor de jeugdgevangenis regelt het huishoudelijke reglement de organisatie van de rechtsbijstand. Voor de gemeenschapsinstellingen bestaan daarover geen formele regels.

Ondanks de correct uitgewerkte interne regelgeving, leggen de getuigenissen van de jongeren toch behoorlijk wat frustraties over de juridische bijstand bloot, vooral in de uitvoering van hun recht op rechtsbijstand. Sommige jongeren hebben amper contact met de advocaat, ook al kunnen ze in de instelling naar hun advocaat bellen of hem ontvangen. Ze voelen niet dat hun advocaat hen verdedigt.

Een jongere getuigt: “Ik heb een advocaat maar ik heb er geen contact mee. Hier heb ik die niet nodig. Ik moest voorkomen. Ik was er alleen met mijn begeleider. Mijn advocaat en mijn consulent waren afwezig.”. Andere jongeren zijn wel tevreden over de juridische bijstand. Een jongere vertelt: “Ik heb een advocaat. Ik mag die altijd bellen. Het is wel altijd ik die contact opneem. Ik moest voorkomen en wist niet waarom. Ik heb haar toen gebeld. Maar als ik bij haar ben, dan is het contact goed. Ze luistert naar mij en verdedigt mij.”.

Geen enkele jongeren geeft blijk van kennis van het recht op bijstand van een vertrouwenspersoon zoals het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp voorschrijft. Op de vraag of ze een vertrouwenspersoon hebben, noemden de jongeren onmiddellijk iemand uit hun privéleven. Alleen hun moeder, zus, vriend, vriendin, familie vertrouwen ze. Geen enkele jongere verwees naar een externe professional zoals omschreven in het decreet.

Het Kinderrechtencommissariaat pleit ook hier weer voor meer jeugdrecht in de rechtenopleiding. De kern van de rol van de advocaat is optreden als woordvoerder van de minderjarige en niet bepalen wat voor de minderjarige het beste is. Ook mag er meer aandacht gaan naar de rol van de advocaat tijdens de uitvoering van de maatregel. Geen enkele jongere getuigde over de belangenbehartiging van zijn advocaat tijdens de uitvoering zelf van zijn maatregel.

Wat het recht op bijstand van de vertrouwenspersoon betreft, pleit het KRC voor een bredere bekendmaking van het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp. De overheid moet blijven investeren in de vorming en de ondersteuning bij de uitvoering van het decreet.

5. Inspraak en klachtrecht

Volgens de internationale regels op het vlak van inspraak en klachtrecht moeten jongeren aangemoedigd worden om mee te doen aan overleg. Zowel individueel als gezamenlijk moeten ze met de instanties kunnen communiceren over hun leefsituatie in de instelling. Het Kinderrechtenverdrag kent kinderen het recht toe op vrije meningsuiting. In overeen-

stemming met hun leeftijd of rijpheid, moet hun mening passend belang krijgen. Deze eis geldt in alle fasen van het jeugdrechtsysteem, dus ook tijdens de uitvoering van de maatregel, in dit geval de detentie.

Jongeren moeten klachtmogelijkheden hebben, zowel binnen als buiten de muren van de instelling. Zo moeten ze een klacht kunnen indienen bij de verantwoordelijke van de instelling of bij een onafhankelijke instantie, bijvoorbeeld een ombudsman.

De Grondwet waarborgt het recht op vergadering. Daarnaast concretiseert andere interne regelgeving dat jongeren het recht hebben om met hun medebewoners te vergaderen over de jeugdhulpverlening. De jeugdhulpverlening moet een inspraakprocedure en collectieve inspraakmomenten uitwerken voor jongeren die in een voorziening blijven.

In theorie komt Vlaanderen tegemoet aan de internationale vereisten inzake klachtrecht. Er is een externe klachtendienst, namelijk de JO-lijn. Jongeren kunnen altijd een klacht indienen bij de directie. Ook bij het Kinderrechtencommissariaat kunnen ze terecht

De praktijk laat een ander plaatje zien. Sommige jongeren getuigen dat ze de JO-lijn niet kennen. Andere jongeren hebben er al eens van gehoord maar gebruiken de JO-lijn niet. Een jongere zegt: “Ik ken de JO-lijn vanuit mijn vorige instelling maar ik zou er niet direct naar bellen. Niet veel mensen bellen ernaar. Een vriendin heeft er ooit eens in mijn naam naar gebeld.”. De statistieken van de JO-lijn bevestigen de getuigenis. In 2008 registreerde de JO-lijn één klacht over de gemeenschapsinstellingen. In 2009 twee klachten. Het Kinderrechtencommissariaat kreeg de laatste jaren maar een tiental klachten van jongeren in detentie.

Om de kennis van de JO-lijn bij geplaatste jongeren op te krikken, pleitte de JO-lijn voor een onafhankelijke dienst die de jongere geregeld komt bezoeken. Regelmatig bezoek is, aldus de JO-lijn, noodzakelijk want pas dan komt er openheid om over de klacht te spreken. Omdat de meeste klachten van de jongeren handelen over de interne werking van hun voorziening, suggereert de JO-lijn dat de onafhankelijke dienst ook buiten de lijnen van het Klachtendecreet van 1 juni 2001 kan handelen en zich focust op informatie en bemiddeling.

Het pleidooi van de JO-lijn vertoont veel gelijkenissen met de functies van een Commissie van Toezicht die voor volwassen gedetineerden in België geldt. Volwassen gedetineerden kunnen klacht indienen bij de directie, bij de federale ombudsman of de Commissie van Toezicht. Minderjarigen in detentie hebben geen dergelijke commissie.

Het Kinderrechtencommissariaat pleit voor de oprichting van een Commissie van Toezicht om toe te zien op de bejegening van minderjarigen in detentie. Naar het voorbeeld van de wet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden kan aan de Commissie van Toezicht volgende taken worden toegeschreven: toezien op de bejegening van de gedetineerde en de naleving van de voorschriften, bemiddelen tussen directie en gedetineerden, advies geven aan onder andere de minister en een jaarrapport opstellen.

Wat inspraak betreft, kunnen de meeste jongeren in de praktijk meedoen aan een bewonersraad. Daarnaast geven ze hun zorgen of vragen ook door aan hun individuele begeleider. De individuele begeleider neemt ze dan mee naar de cliëntbespreking. Sommige jongeren zijn heel positief over hun bewonersraad. In groep kaarten ze van alles aan. Ze beslissen bijvoorbeeld samen wat ze in hun vrije tijd gaan doen. Een jongere zegt: “Op vrijdag is er bewonersraad. Je kunt er problemen aankaarten en voorstellen doen, bijvoorbeeld voor weekendactiviteiten of voor meer sport. Ook kun je sommige regels in vraag stellen, zoals het verbod op snoep en frisdrank in de leefgroep. Nu wordt er wel elke maand snoep voor in het weekend gekocht.”.

Andere jongeren zijn er minder positief over. Ze weten dat ze in theorie hun mening kunnen zeggen maar ze geloven er niet echt in. Ook al geeft de begeleiding zoveel mogelijk ruimte aan de mening en de suggesties van de jongeren, toch weten de jongeren dat dezelfde begeleiding straks de leiding over hen heeft en hen evalueert. Een jongere getuigt: “Elke vrijdag is er een bewonersraad. Je kunt dan zeggen wat tegenvalt. Maar je kunt niet altijd alles zeggen. Het hangt af van de begeleiding.”.

Waarom niet een bewonersraad onder begeleiding van een extern iemand organiseren, de maandcommissaris van de Commissie van Toezicht bijvoorbeeld? De maandcommissaris zou naast de individuele gesprekken ook groepsgesprekken kunnen organiseren. Daarnaast moeten de jongeren ook op informele participatie kunnen blijven rekenen. Een goed contact met hun individuele begeleider geeft jongeren kansen op informele participatie.

6. Inspectie, supervisie en monitoring

Verschillende internationale standaarden benadrukken het belang van regelmatige interne en externe inspecties en controles. Het is wenselijk dat instellingen regelmatig geïnspecteerd worden door de overheid en door een onafhankelijk orgaan zoals een comité van rechters. Daarnaast laten de instellingen ook het liefst humanitaire of andere organisaties toe.

De inspecteurs van de overheid mogen niet tot de administratie van de instelling behoren. Ze gaan na of de nationale en internationale regelgeving nageleefd wordt. Op eigen initiatief en onaangekondigd kunnen ze inspectiebezoeken afleggen. Ze hebben toegang tot alle documenten en kunnen met iedereen spreken.

Het onafhankelijke orgaan kan klachten ontvangen en acties ondernemen om de instelling te inspecteren. Minderjarigen hebben rechtstreeks toegang tot de leden van dat onafhankelijke orgaan. Alle vaststellingen worden openbaar gemaakt.

De gemeenschapsinstellingen hebben geen bijzondere inspectie. De privévoorzieningen in de bijzondere jeugdzorg worden geïnspecteerd door het Agentschap Zorginspectie.

Het decreet Bijzondere Jeugdbijstand legt een regelmatig bezoek aan de geplaatste jongere door de consulent van de sociale dienst bij de jeugdrechtbank op. Artikel 37 van de Jeugdwet spreekt van een bezoek aan de MOF-jongeren door de rechter of de sociale dienst als de plaatsing in een gemeenschapsinstelling langer dan 15 dagen duurt. Artikel 74 van de Jeugdwet bepaalt dat de jeugdrechter minstens twee keer per jaar elke minderjarige bezoekt die door hem geplaatst is. Zoals gesteld voorziet het besluit Leerplicht in de Gemeenschapsinstellingen in een jaarlijkse controle door het Departement Onderwijs.

Het Samenwerkingsakkoord van Everberg stelt dat alle parlementsleden toegang hebben en mits de bevoegde minister erin toestemt, persoonlijk contact kunnen hebben met de jongeren. Ook de Vlaamse en Waalse kinderrechtencommissarissen hebben toegang tot het centrum. Daarnaast is een Evaluatiecommissie opgericht die elk jaar de uitvoering van het samenwerkingsakkoord en de werking van het centrum evalueert. Die commissie komt echter al geruime tijd niet meer samen.

De gemeenschapsinstellingen en de jeugdgevangenis worden noch in theorie, noch in praktijk geïnspecteerd. Niet door een overheidsinstantie en ook niet door een onafhankelijke, externe instantie, zoals een comité van rechters. Het KRC vraagt dan ook een correcte toepassing van de internationale vereisten inzake inspectie, supervisie en monitoring.

7. Samenvatting

De heer *Bruno Vanobbergen* rondt af met de speerpunten. De versterking van de rechtspositie van minderjarigen in detentie kan op verschillende manieren vorm krijgen. Er kan een uitgewerkte code opgesteld worden zoals het Minorius-project suggereerde. Er kan werk gemaakt worden van het verder updaten, actualiseren en openbaar maken van huisregels. Het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp zou afgestemd kunnen worden op de situatie van minderjarigen in detentie of er kan zelfs aan specifieke regelgeving gedacht worden die zich expliciet op jongeren in detentie richt. Het Kinderrechtencommissariaat denkt aan een minimum- of maximumscenario.

Het minimumscenario is de toepassing van de internationale vereisten inzake inspectie, supervisie en monitoring. De gemeenschapsinstellingen en De Grubbe zouden door een overheidsinstantie en een onafhankelijke, externe instantie, zoals een comité van rechters kunnen worden geïnspecteerd.

Het maximumscenario is een uitgeschreven rechtspositie voor minderjarigen in detentie waarin minstens volgende elementen worden opgenomen. Jongeren moeten acht uur per dag buiten hun kamer kunnen doorbrengen. Jongeren hebben recht op minimum twee uur vrije tijd waarvan een uur in de buitenlucht. Het besluit leerplicht in de gemeenschapsinstellingen stelt dat jongeren 28 lesuren per week moeten volgen. Het recht op bezoek mag niet afhangen van de instelling. Een tweede of derde bezoek per week van dezelfde ouder moet in elke instelling mogelijk zijn. Het KRC pleit voor de oprichting van een Commissie van Toezicht. Een a-prioritoepassing van afzondering kan niet.

III. VRAGEN VAN DE LEDEN

Mevrouw *Katrien Schryvers* ontwaart in de media een negatief beeld van jongeren, zeker als ze bepaalde feiten gepleegd hebben. Het klopt dat jongeren die iets doen wat niet door de beugel kan, gestraft moeten worden, maar zij moeten nadien de kans krijgen om terug in de maatschappij te integreren. Het komt erop aan ervoor te zorgen dat ze een leefbare toekomst kunnen opbouwen. De instellingen moeten de jongeren daarin begeleiden zodat hun verblijf daar zin heeft gehad. Dat geldt voor de MOF-ers maar zeker voor de POS-ers die geen misdrijf gepleegd hebben.

Het lid heeft nog een paar vragen over de methodiek van het onderzoek. Wanneer is het precies uitgevoerd? Over welke tijdspanne gaat het? Is er ondertussen een en ander veranderd? De stijgende instroom zet de instellingen allicht onder druk. Hoe is het onderzoek gevoerd? Kon elke jongere vrijwillig deelnemen? Zijn het steekproeven? Is er een groot verschil tussen de instellingen?

Mevrouw *Else De Wachter* weet dat België al in het begin van de jaren negentig veroordeeld is in het kader van het Europees verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, voor zijn behandeling van gedetineerden. Dezelfde knelpunten komen nu naar voren bij de minderjarige gedetineerden. Het federale niveau heeft nog heel wat werk voor een goede inrichting van de instellingen. De manier waarop die jongeren nu behandeld worden, heeft immers een grote impact op hun toekomst. Een goede behandeling zal ongetwijfeld renderen. Er zijn wel wat mogelijkheden die de rechtspositie van jongeren beschermen, maar die zijn onvoldoende bekend.

Ook dit lid wil weten wanneer het onderzoek precies gevoerd is.

De jeugdgevangenis van Tongeren is gevestigd in een voormalig museum, en niet geschikt voor de opvang van minderjarigen. Daarenboven verblijven er ook welzijnsjongeren. Hoewel ze begeleid worden door de hulpverlening, is hun situatie verre van ideaal. De samenwerking met het federale niveau is niet duidelijk. Heeft het KRC zicht op de situatie?

De heer *John Crombez* omschrijft de taak van de Commissie Jeugdzorg. Ze moet onder meer nagaan waarom er zoveel jongeren in instellingen zitten en hoe er zoveel mogelijk op het rechte pad gebracht kunnen worden. Volstaat de juridische ondersteuning van de jongeren? Het lid heeft de indruk dat de internationale normen nog lang niet gehaald worden. Worden onderwijstrajecten niet al te vaak onderbroken door de structuur van de begeleiding van de jongeren? Hoe kunnen het minimum- en het maximumscenario bereikt worden? De rechten van kinderen en jongeren in detentie lijken minder verzekerd dan de rechten van volwassen gedetineerden. Als dat klopt, is er heel wat werk op het vlak van rechtswaarborgen.

De heer *Peter Gysbrechts* ziet het dossier als een extra motivatie voor de Commissie Jeugdzorg. De jongeren in instellingen hebben feiten gepleegd, het uiteindelijke doel is een re-integratie in de maatschappij. Dat doel moet meer aandacht krijgen. Een van de knelpunten is het onderwijs. Een onderwijsniveau van het zesde leerjaar voor 16-17-jarigen vergemakkelijkt de terugkeer naar de maatschappij in geen geval. Controles zijn zeldzaam, dergelijke bijzondere onderwijssituatie vraagt meer aandacht. Het lid kondigt een voorstel van resolutie aan voor een evaluatie van het onderwijs in voorzieningen waarin gevraagd wordt het niveau op te krikken en elke jongere onderwijs te garanderen. Elke detentieperiode zou moeten gevolgd worden door een halfopen of open begeleiding. Dat is een interessante manier om de re-integratie te begeleiden. Hoe worden de onderwijsgroepen samengesteld? Zijn het leeftijdsgenoten? Wat gebeurt er met jongeren die hervallen, komen ze in dezelfde groep terecht?

Volgens mevrouw *Leen Ackaert* is ook het KRC bezorgd om het negatieve beeld van jongeren die ervan verdacht worden een als misdrijf omschreven feit te hebben gepleegd. Internationaal wordt gezegd dat vanaf de eerste dag de re-integratie het doel moet zijn. Het KRC zal alle initiatieven van het Vlaams Parlement of de Vlaamse Regering daarvoor volledig steunen.

Wat de methodiek betreft, hebben de onderzoekers eerst een lijst gemaakt met alle internationale normen en de manier waarop ze in wetten of decreten omgezet zijn. Die hebben ze besproken met de directies van de gemeenschapsinstellingen. Per instelling spraken ze verder nog met zes minderjarigen, die door de instelling zelf waren geselecteerd. In Beerse waren het zes meisjes, in de gesloten instelling van Ruiselede zes jongens, zes meisjes van de woonunits in Mol, zes jongens uit Mol en zes jongeren in Everberg. De vragen waren vooraf overgemaakt aan de directies en die hebben jongeren met verschillende achtergrond geselecteerd.

Om de vragen zo weinig mogelijk suggestief te maken, kregen de jongeren gewoon een kaartje met een onderwerp voorgeschoteld, bijvoorbeeld onderwijs. Daarna werd gepeild naar hun ervaringen, naar eventuele knelpunten. De gesprekken vonden plaats in een kamer zonder begeleiders of supervisie van de instelling zelf. Doel was dat de minderjarigen zich veilig voelden om vrij te antwoorden op de vragen. Het gesprek mocht niet opgenomen worden, daarom waren er twee onderzoekers aanwezig. De ene noteerde, de andere leidde het gesprek.

Het onderzoek vond eind 2009 plaats. In maart 2010 bezochten de onderzoekers de instelling in Tongeren. Ze kregen een rondleiding van de directie. Ook daar werd gevraagd hoe ze omgingen met de internationale normen en hoe Tongeren de rechtspositie van minderjarigen verzekerde.

Het was een bewuste keuze om in het dossier geen namen (instellingen) te noemen. Het KRC is geen inspectie. Het was de bedoeling om het Vlaams Parlement een referentiekader te bieden en normen om een en ander te evalueren. Sommige instellingen scoren op bepaalde aspecten beter dan andere. Zo is de infrastructuur in Tongeren slecht. Dat is ook het geval voor Everberg, zeker in vergelijking met de gemeenschapsinstellingen. In

gemeenschapsinstellingen is de rechtspositie van de minderjarige dan weer minder uitgesproken dan in Everberg.

Mevrouw *Marjan Rom* beaamt dat de Everbergjongeren of welzijnsjongeren nog altijd in Tongeren verblijven. De reden is dat Everberg gerenoveerd wordt. Het was de bedoeling het verblijf te beperken, ondertussen zijn ze er al bijna een jaar.

De heer *John Crombez* vraagt of de situatie nog altijd voortduurt. Bij zijn weten is er zelfs geen wettelijke basis om daar jongeren op te sluiten.

Mevrouw *Marjan Rom* antwoordt dat er op 4 oktober 2010 nog Everbergjongeren in Tongeren verbleven. Het ministeriële besluit dat het aantal plaatsen regelt voor de welzijnsjongeren en voor de uithandengegeven jongeren, is niet meer verlengd. Het koninklijk besluit geldt nog wel. Het is in ieder geval geen voorbeeld van behoorlijke regelgeving.

Uit gesprekken met de directies bleek dat ze niet kunnen garanderen dat er in de leefgroepen een verbijzondering plaatsvindt. Momenteel wordt er bij de samenstelling niet gekeken naar de achtergrond van de jongeren, naar een eventuele mentale handicap of psychiatrische problemen. Dat is te wijten aan de opnameplicht. Gemeenschapsinstellingen zijn verplicht elke jongere op te nemen als ze een plaats vrij hebben. Eenmaal een jongere een poosje in een leefgroep verblijft, is het niet raadzaam om hem van leefgroep te veranderen. In praktijk geeft dat grote problemen. Er moet een oplossing voor komen. In die zin kijkt het KRC uit naar de differentiatienota van minister Jo Vandeuren.

Volgens mevrouw *Leen Ackaert* bleek uit gesprekken met jongeren dat sommigen heel wat meer zouden hebben aan een goede advocaat dan aan een gesprek met het KRC. Op papier is de juridische bijstand goed geregeld, maar de praktijk laat nog te wensen over.

Als onderwijs een instrument is dat moet leiden tot re-integratie, dan is de behandelunit daarvan een goed voorbeeld. Jammer genoeg wordt de jongere in het begin langere periodes afgezonderd, maar de gesloten instelling krijgt geleidelijk een meer open karakter. Eerst volgt de jongere onderwijs in de instelling, maar later worden er contacten gelegd met onderwijsinstellingen buiten de instellingen. De jongeren krijgen de mogelijkheid stage te lopen, maar dat alles onder begeleiding.

De rechtspositie van de volwassen gedetineerde is op papier veel beter geregeld dan die van een minderjarige. De uithandengegeven jongeren in Tongeren vallen onder de volwassen rechtspositieregeling. Maar in praktijk is de rechtssituatie van minderjarige in Tongeren veel slechter dan die van een jongere in een gemeenschapsinstelling. Op papier is de rechtspositie van volwassenen beter geregeld, maar in praktijk is de rechtspositie van minderjarigen in gemeenschapsinstellingen beter.

Tom DEHAENE,
voorzitter

Katrien SCHRYVERS,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

JO-lijn	JO-lijn is de luister- en klachtenlijn van Jongerenwelzijn
KRC	Kinderrechtencommissariaat
MOF	als misdrijf omschreven feit
POS	problematische opvoedingssituatie